

ZOONOZ HASTALIKLARDAN KAYNAKLANAN EKONOMİK KRİZLER VE MEDYA YÖNETİMİNİN ÖNEMİ

M.Ferit CAN¹, Cengiz YALÇIN²

Özet

Çeşitli kaynaklardan köken alabilen ekonomik krizler, toplumları iktisadi, sosyal ve politik olmak üzere birçok alanda olumsuz yönde etkilemektedir. Geçmiş yıllarda zoonozların etkisi lokal olarak kalmaktayken, günümüzde ulusal ekonomilerde sektörel entegrasyonun artması ve uluslararası ticaretin hacminin genişlemesi neticesinde zoonoz hastalıklar ulusal ekonomi ve uluslar arası ticarete önemli krizlere yol açabilmektedir.

Zoonoz hastalıklar, meydana getirdikleri direk ve dolaylı etkiler neticesinde hayvan ve insan sağlığını etkilemenin yanı sıra; üretimden istihdama, hastalık kontrol harcamalarından dış ticarete kadar birçok alanda etkisini göstermektedir.

Zoonoz karakterdeki hastalık salgınlarına bağlı yakın geçmişte yaşanan ekonomik krizler ise, medya organlarının konuya yaklaşım biçiminin ekonomik kayıpların boyutunda ne kadar belirleyici olduğunu, dolayısıyla da medya yönetiminin önemini açıkça ortaya koymuştur.

Bu makalede, zoonoz hastalıklardan kaynaklanan çeşitli ekonomik krizler incelenmiş ve medya yönetiminin hastalık kaynaklı ekonomik kayıpların kontrolündeki önemi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zoonoz hastalıklar, ekonomik krizler, medya, yönetim.

Economics Crisis Originating From Zoonotic Diseases and The Importance of Media Management

Abstract

Economics crisis derived from different sources have resulted in negative effects in the national economies in a various economic, social and political aspects. The impacts of zoonotic diseases had been local in the past. In recent years, as the sectorel integration in national economies has been strengthening and international commerce has been booming, the zoonoses have been playing an important role causing economic crisis at national and international scale.

The zoonotic diseases affecting both animal and human health have lead to several public health problems are also become effective on various matter including production, diseases control expenditure, employing and foreign trade in consequence of theirs direct and indirect affects.

Various economic crisis related to diseases outbreaks happened in the past had demonstrated the way that the mass media approach to the disease problem have been the main determining factor of the disease related economic crisis and importance of media management in controlling the disease induced crises.

This paper presents various economics crisis resulted from zoonotic diseases outbreaks and the significance of the media management in controlling the disease related economic crisis.

Key Worlds: Zoonosis diseases, economics crisis, media, governance

---

¹ Veteriner Hekim, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği A.D. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Dışkapı/ANKARA, mferitcan@yahoo.com.

² Prof.Dr, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği AD. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Dışkapı/ANKARA, Cengiz.Yalcin @veterinary.ankara.edu.tr.

1.Giriş

Farklı kaynaklardan köken alan ekonomik krizler, ani olarak gelişerek toplumda paniğe yol açan ve acil müdahalede bulunmayı gerektiren beklenmedik koşullardır.

Günümüzde başta ekonomi olmak üzere siyasal, kültürel ve teknolojik alanlarda toplumların entegrasyonu ile kendini gösteren küreselleşmenin de etkisiyle, ülke ve toplumlar dünyanın farklı coğrafyalarında meydana gelen krizlere karşı çok daha açık ve duyarlı hale gelmiştir.

Ekonomik krizlerin çıkışında özellikle son yıllarda rol oynayan faktörlerden biri de, hayvan ve insan sağlığını etkileyerek önemli halk sağlığı problemleri oluşturan ve büyük ekonomik kayıplara yol açan zoonoz hastalıklardır. Zoonozlar, direk ve dolaylı olarak meydana getirdikleri çeşitli ekonomik kayıplar neticesinde üretimden tüketime, istihdamdan dış ticaret kadar birçok alanda kendini göstermektedir.

Günümüzde hayvansal ürünlere yönelik tüketici tercihlerinde malın ucuzluğu yanında hijyenik ve güvenilir olmasının da etkili olmaya başlaması ve iletişim alanında hızla devam eden teknolojik gelişmelerin bireylerin ihtiyaç duydukları haber ve bilgiye ulaşımını kolaylaştırması nedeniyle kamuoyunun duygu ve düşünceleri daha kolay etkilenebilir hale gelmiştir. Bu durum ise, medya organlarının önem ve sorumluluklarını oldukça arttırmıştır.

Yakın geçmiş ve günümüzde zoonoz hastalıklardan kaynaklanan çeşitli ekonomik krizler ise, yazılı ve görsel medyanın yayın politikalarının kamuoyu üzerinde olumlu veya olumsuz ne kadar etkili olabileceğini göstermiş ve iletişim ve bilgi paylaşımında medya yönetiminin önemini ortaya koymuştur.

2. Zoonoz Hastalıkların Çeşitli Ekonomik Etkileri

Zoonozlar, omurgalı hayvanlardan insanlara bulaşabilen özellikle bakteriyel, viral ve paraziter kökenli olmak üzere farklı etiyolojilere sahip enfeksiyöz karakterdeki hastalıklardır. WHO (World Health Organization-Dünya Sağlık Örgütü) dünya genelinde sayıları giderek artmakla beraber 200'ün üzerinde zoonoz olduğunu ifade etmektedir.

Zoonoz hastalıklar, hayvan sağlığı ve halk sağlığını tüm dünya genelinde olumsuz yönde etkileyerek direk ve dolaylı ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Ayrıca, zoonoz etkenlerin bir kısmı biyolojik terör ajanı olma potansiyeline de sahiptir.

Zoonozlardan kaynaklanan ekonomik kayıplar; enfeksiyöz etkenin özelliği, hastalığın ilgili ülke veya bölgedeki yaygınlığı, üretici ve tüketicilerin konuya ilişkin tepkileri, sağlık standartlarına ilişkin ulusal/uluslararası yasal mevzuat ve hastalıkla mücadele konusunda

yetkili kişi, kurum ve kuruluşların teknik ve finansal olanakları gibi çeşitli faktörlere göre değişim göstermektedir.

Direk ve dolaylı olmak üzere iki başlıkta ifade edilebilecek olan hastalık kaynaklı kayıp ve masraflardan hayvanlarda ürün ve verim kayıpları, ölümler, hastalık kontrol harcamaları ve tazminat ödemeleri; insanlarda ise tanı, tedavi ve bakım giderleri ile iş gücü kaynaklı kayıplar direk kayıplara örnek olarak verilebilir. Dolaylı kayıplar ise üretici ve tüketicilere, ilgili/iilişkili sektörlerle, istihdama, dış ticarete ve turizme yönelik kayıplar olarak özetlenebilir (Yalçın ve Sipahi, 2006: 35-36).

Zoonozlardan kaynaklanan başlıca ekonomik kayıp kalemleri incelendiğinde, dolaylı kayıpların özellikle kamuoyunun gıda güvenliğine ilişkin şüphe ve endişeleri çerçevesinde değişen tüketici talep ve tercihleri ile dış ticarete ilişkin uluslararası standartlar dolayısıyla direk kayıplardan çok daha büyük boyutlara ulaşabileceği anlaşılmaktadır.

1. Zoonoz Hastalıklardan Kaynaklanan Ekonomik Kayıplar Ve Meydana Gelen Bazı Ekonomik Krizler

Beklenmedik ve ani bir biçimde ortaya çıkan gelişmelerin farklı süre ve boyutlarda yol açtığı olumsuz sonuçlar olarak tanımlanan krizler, beklenti ile gerçekteşen arasındaki büyük uyumsuzluk ve stratejik dönüm noktaları olarak da ifade bulmaktadır (Akdağ, 2002:3; Aktan, 2010:1,2)

Ekonomik kriz ise, başta ekonomik, siyasal, sosyal ve askeri nedenler olmak üzere birçok alanda ani olarak ortaya çıkan beklenmedik gelişmelerin üretim, tüketim, gelir ve istihdam gibi çeşitli ekonomik alanlarda kısa veya uzun dönemde meydana getirdiği ciddi ve büyük kapsamlı olumsuz sonuçlardır.

Ekonomik krizlere yol açan temel nedenlerin yanında daha geri planlarda kalıyor gibi görünse de, özellikle son yıllarda zoonoz karakterdeki salgın hastalıklarında ekonomik krizlerde rol oynayabildiği açıkça görölmektedir.

Zoonoz hastalıklara ilişkin tarihsel sürece bakıldığında, özellikle çiçek, veba (kara ölüm) ve tüberkülozun (verem) büyük çaplı hastalık salgınlarına ve ölümlere yol açtıkları görölmüştür. Günümüzde ise, özellikle son yıllarda küreselleşmenin iletişim ve ulaşım üzerindeki etkisi, medya ve kamuoyunun halk sağlığına ilişkin beklenti ve endişeleri ile canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin uluslararası ticaretine getirilen yasal düzenlemelerin etkisiyle zoonozlardan kaynaklanan ekonomik krizler önem kazanmaya başlamıştır.

Tablo 1’de çeşitli ülke ve bölgelerde farklı zoonotik salgınlarından kaynaklanan ekonomik kayıplara yer verilmektedir. Bazı zoonozlarla ilgili yer alan kayıplar (*1 ile kodlananlar*) geçmişte yaşanan çeşitli ekonomik krizlerin veya bazı modelleme çalışmaları neticesinde meydana geleceği tahmin edilen krizlere yönelik bildirimlerdir. Diğer kayıp ve masraflara ilişkin bildirimler ise, yine son derece önemli görülen bazı zoonozların neden olduğu ekonomik sonuçlardır.

Tablo’da, zoonozların hayvansal üretime, insan sağlığına(özellikle tedavi ve işgücü), istihdama, dış ticarete ve turizme yönelik çeşitli etkileri görülmektedir. Bildirimler incelendiğinde, özellikle ihracat potansiyeli ve insan sağlığına ilişkin kayıpların oldukça yüksek düzeylere ulaşabileceği dikkati çekmektedir. Bununla beraber şunu da belirtmek gerekir ki, aynı zoonoz hastalık geri kalmış veya gelişmekte olan bir ülke için sıradan bir problem iken, hastalığın uzun süredir görülmediği ve/veya eradike edildiği gelişmiş ülkelerde çok önemli bir ekonomik krizin sorumlusu olabilmektedir.

Ulrich (2010), özellikle gelişmiş ülkelerin hastalık salgınlarını kontrol altına almak için önemli düzeyde finansal kaynağı seferber ettiklerini ifade etmektedir. Bunun nedeni ise, ilgili ülkelerin uzun yıllardır söz konusu salgınlarla karşılaşmamış olmalarına, gıda güvenliğinden taviz vermemelerine ve dış ticarete ilişkin uluslararası arenada güvenilirliği muhafaza etmek istemelerine bağlamaktadır.

Tabloda ifade edilen ekonomik kayıplar ise, özellikle gelişmiş ülkelerin hastalıkların kontrol ve eradikasyonuna yönelik kimi eleştirmenlerce abartılı bulunan büyük finansal kaynakları seferber etmelerinin ne kadar haklı gerekçeleri olduğunu göstermekte ve Ulrich’in görüşlerini pekiştirmektedir.

Tablo 1. Bazı Zoonoz Hastalıklardan Kaynaklanan Ekonomik Kayıplar

Hastalık	Ülke	Ekonomik Kayıpların Boyutu	Oluşan Kayıp	Referans
Kuş Gribi	Endonezya	¹ Ulusal Ekonomide Toplam Kayıplar	387 milyon \$	Hall et al., 2006
		¹ Kanatlı Sektörü İstihdam Kaybı	%23	Yalçın ve Sipahi, 2006
	ABD	^{1,2} İnsan Sağlığına İlişkin Kayıplar	100-200 milyar \$	Smith, 2005
	İngiltere	^{1,3} İnsan Sağlığına İlişkin Kayıplar	8.4-72.3 milyar £	Smith et al., 2009
	Türkiye	¹ Kanatlı Eti Üretiminde Azalma	% 36	Yalcin et al.,2010
		¹ Üretici Gelirlerinde Düşüş	% 39	
		¹ Devletin Tazminat Ödemeleri	28 milyon TL	Çiçek ve Tandoğan, 2008
⁶ BSE	Japonya	¹ Sığır Eti Tüketiminde Azalma	%60	Jin et al., 2004
	ABD		⁵ % 10	
	Almanya	¹ Sığır Eti İhracat Kaybı	⁴ %60	Yalçın ve Gül, 2001
	Fransa		⁴ %57	
	Britanya	⁷ Kontrol ve Eradikasyon Harcamaları	1.75 milyar \$	
Şap	Türkiye	Hayvansal Üretim Kayıpları	≈ 11 milyon \$/yıl	Şentürk ve Yalçın, 2008
	İngiltere	¹ Ulusal Ekonomide Toplam Kayıplar	≈ 40 milyar £	FAO, 2007
⁸ SARS	Güneydoğu Asya	¹ Turizm Sektörüne İlişkin Kayıplar	%13	Yalçın ve Sipahi, 2006
Bruselloz	Türkiye	⁹ Ulusal Ekonomide Toplam Kayıplar	≈ 41 milyon \$/yıl	Can, 2010
	Moğolistan	⁹ Ulusal Ekonomi Toplam Kayıplar	35 milyon \$/yıl	Zinsstag et al.,2007
Tüberküloz	Dünya Geneli	Hastalık ve Ölüm Kaynaklı İşgücü Kayıpları	≈ 12 milyar \$/yıl	WHO, 2010
Toxoplazmoz	İngiltere	Koyunculuk Sektöründeki Kayıplar	11 milyon £/yıl	Williams and O'Donovan, 2009
	ABD	Ulusal Ekonomide Toplam Kayıplar	7.7 milyar ¹⁰ \$/yıl	CDC, 2000

Not:

- ¹ Ekonomik kaybın yanı sıra “önemli bir ekonomik krize de” neden olduğunu ifade etmektedir.
- ² Geçmişteki örnek ve deneyimlere dayanılarak olası kayıplara ilişkin yapılan bir tahmindir.
- ³ Farklı pandemik influenza senaryoları dikkate alınarak yapılan bir modelleme çalışmasıdır.
- ⁴ İlgili ülkelerin AB sığır eti ihracatından aldıkları paydaki düşüşü göstermektedir.
- ⁵ Kırmızı et fiyatlarında %15’lik azalma, domuz ve tavuk eti fiyatında ise %3’lük artış gerçekleşmiştir.
- ⁶ Bovine Spongiform Encephalopathy (sığırların süngerimsi beyin hastalığı).
- ⁷ %83’ü 1996 yılında olmak üzere, 1989-1997 arasında hükümetçe yapılan tüm harcamalardır.
- ⁸ Severe Acute Respiratory Syndrome (şiddetli akut solunum yetmezliği sendromu).
- ⁹ Hayvansal üretim, kontrol stratejileri ve insan sağlığına ilişkin kayıp ve masrafları içermektedir.
- ¹⁰ ABD dolarını ifade etmektedir.

Yine tablo 1’de açıklanan ekonomik kayıpların dışında, bazı hastalık salgınlarının dünyanın farklı ülke ve bölgelerinde meydana getirdiği önemli etki ve sonuçları aşağıda ifade edilmektedir;

- Kanada’da 2003 yılında yaşanan BSE hastalığının, ülkenin özellikle ABD, Meksika ve Japonya’ya yönelik ihracatını tamamen durdurarak, sığır eti sektöründe çok ciddi fiyat düşüşlerine yol açtığı ve ilgili sektör ve ülke ekonomisinde 15 ay süresince bir kriz havası yaşattığı bildirilmektedir (Loppacher et al, 2004:3)
- Yalçın ve Sipahi (2006: 33-35), kuş gribi (tavuk vebası, avian influenza) salgınlarının yaşandığı ülkelerde halkın yükselen endişelerini takiben kanatlı ürünlerinin talep ve fiyatında büyük çökmeler yaşandığını ve sektörler arası etkileşimler nedeniyle de ulusal ekonominin tümünün bir bütün olarak etkilendiğini belirtmektedir.

Yine aynı araştırmacılar, Türkiye’de söz konusu salgında entegre tesislerin etkilenmemesine rağmen, kanatlı eti tüketiminde çok ciddi düşüşlerin yaşandığını da ifade edilmektedir.

- İngiltere’de yaşanan BSE krizi nedeniyle sığır etinin gerek piyasa fiyatının, gerekse de talebinin sırasıyla %25 ve % 26 oranında düşmesi hastalığın zoonoz ve ithalat yasağına neden olması durumunda ne gibi sonuçlar doğurabileceğine yönelik çarpıcı bir örnektir.

İhraç edilen karkas ve canlı hayvan sayısı 1995 yılına kadar artış gösterirken 1996 yılından itibaren canlı hayvan ihracatının tamamen durduğu ve 1995 yılı rakamlarıyla BSE nedeniyle meydana gelen yıllık ihracat kaybının 1 milyar ABD \$ dolayında olduğu ve yaklaşık 20.000 dolayında kişinin de işsiz kaldığı bildirilmektedir (Yalçın ve Gül, 2001:19).

- Yine Fransa’da meydana gelebilecek muhtemel bir şap salgınının, uygulanan kontrol stratejisine göre değişmekle beraber ulusal ekonomiye direkt maliyetinin 28 ile 128 milyon \$, ithalat yasağını da kapsayan hastalığın ulusal ekonomiye toplam maliyeti ise 2.8 ile 4.1 milyar \$ dolayında olacağının tahmin edildiği aktarılmaktadır (Yalçın ve Gül, 2001: 21).
- Afrika’da 19.yy sonlarında, Güney Amerika’da ise 20.yy ortalarında meydana gelen çeşitli salgınlar neticesinde, çiftçilerin başka yerlerde iş aramak zorunda kalarak büyük şehirlere göç etmeye başladıkları ve kentlerde meydana gelen nüfus patlaması neticesinde de gecekondü mahalleleri olarak bilinen varoşların ortaya çıktığı belirtilmektedir (Preslar, 1999).

- Yine 1994'te Ruanda'daki politik karışıklıklar neticesinde yaşanan ani ve yoğun insan ve hayvan göçü geniş çaplı bir Şap salgınına yol açarak Güney Uganda, Ruanda, Tanzanya ve Kongo'yu etkisi altına almıştır.

Buna benzer bir örnek ise, Körfez Savaşını takiben Iraktan Türkiye'ye doğru yaşanan yoğun mülteci akımı ve bunların beraberinde getirdikleri hayvanların Türkiye'nin hayvan popülasyonuna sığır vebasası gibi son derece tehlikeli bir hastalığı bulaştırmasıdır (FAO, 2010).

- Salgınlara ilişkin en çarpıcı örneklerden biri de, İspanya'da 1918 yılında meydana gelen kuş gripi epidemisinde 40 milyon dolayında insanın hayatını kaybetmesidir.

WHO ise günümüzde tüm dünya çapında meydana gelebilecek 4. bir pandemide en iyimser senaryoya göre 233 milyon hastanın polikliniklere başvuracağı ve 7.3 milyon kişinin yaşamını kaybedeceğini tahmin etmektedir. Türkiye için geliştirilen pandemi senaryolarında ise, 10 milyon dolayında vaka ve 400 bin dolayında ise ölümün gerçekleşebileceği söylenmektedir (Ceyhan, 2006:81).

4. Zoonozlardan Kaynaklanan Ekonomik Krizlerde Medya Yönetiminin Önemi

Günümüzde özellikle küreselleşmenin çok önemli bir ayağı olan iletişim alanındaki hızlı gelişmelerin, bireylerin ihtiyaç duydukları bilgi kaynaklarına ulaşımını kolaylaştırarak toplumları daha bilinçli ve duyarlı bir hale getirdiği bilinmektedir. Bu durum ise, iletişim faaliyetini kitlesel boyutta gerçekleştiren ve toplumlar üzerinde bilgilendirme, eğitime, yönlendirme ve eğlendirme gibi çok önemli fonksiyonları yerine getiren medya organlarını daha güçlü, daha belirleyici ve daha sorumlu bir duruma getirmiştir.

Özellikle son yıllarda dünyanın birçok farklı ülkesinde zoonoz hastalıklardan kaynaklanan çeşitli ekonomik krizler, medya organlarının yayın politikalarının kamuoyu üzerinde ve ekonomik krizlerin meydana getirdiği kayıpların boyutunda ne kadar etkili olabileceğini göstermiştir. Söz konusu durum ise, yetkili kurum ve kuruluşların kriz dönemlerinde medya ile ilişkilerinde etkin ve güçlü bir iletişim politikası izlemelerini gerekli kılmıştır.

Çeşitli hastalık salgınlarında medyanın izlediği yayın politikası ve medya ile kurulan iletişimin çabalarına ilişkin olumlu ve olumsuz bazı örnekler aşağıda yer verilmektedir;

- Simith et al (2006:3113-3114), Singapur' da oldukça ciddi bir SARS salgını yaşanmasına rağmen, hükümetin etkin bir iletişim politikasıyla hızlı bir biçimde halkın güvenini kazandığını ve medyanın bu başarıda belirleyici bir rol oynadığı

belirtilmektedir. Kriz döneminde, hükümet ile medya arasındaki sıkı iletişim ve işbirliği neticesinde medyanın yetkililer ve halk arasında adeta bir moderatör gibi rol oynadığı ve halkın ne yapılmakta olduğuna ilişkin iyi düzeyde bilgilendirildiği inancını taşıdığı ifade edilmiştir.

- Can (2007:27), Kanada da 2003 yılında ortaya çıkan BSE hastalığının tüketicilere yönelik bilimsel, doğru ve güvenilir bilgi akışı konusunda kamu kurumları ve medya organlarının ortak bir biçimde nasıl çalışabileceğini gösteren iyi bir örnek olduğunu aktarmaktadır.
- İngiltere’de 2001 yılında yaşanan Şap salgınında ise, ilgili kurum ve kuruluşların söz konusu salgını 1967 yılındaki gibi yönetmeye çalışması neticesinde oluşan ciddi tüketici tepkilerinin büyük ekonomik kayıplara yol açtığı görülmüştür.
- Yine, 2006 yılında ülkemizdeki kuş gribi salgını ve yaşanan krizle ilgili tespitlerimiz aşağıdaki gibi özetlenebilir;
  - Salgınların başında medyanın büyük bir bölümünde reyting kaygısı yaşanmış,
  - Yetersiz, yanlış ve/veya güdübirlik bilgi kaynakları kullanılmış,
  - Yetkili kişi ve kurumlar genellikle konuya ilişkin açıklama yapmaktan kaçınmış, yapılan açıklamalar kamuoyu tarafından tatmin edici bulunmamış,
  - Medya ile iyi bir iletişim politikası yürütemediğinden tehlikeli ve abartılı bir panik havası yaşanmış ve yaşatılmıştır.
  - Yine söz konusu krizde bilim, medya, siyaset ve sanat dünyasında kamuoyunun güvenini ve sevgisini kazanmış kişilerin kamuoyunu yönlendirmede ne kadar etkili olabilecekleri, Uğur Dündar’ın hastalık ve sektörle ilgili kamuoyunu doğru yönde bilgilendirme adına gösterdiği gönüllü çabalarla kendini açıkça göstermiştir.
  - Netice itibariyle, kuş gribi salgınında yaşananlar başta Tarım ve Köyişleri Bakanlığı olmak üzere tüm yetkili kişi ve kurumlara kriz dönemlerinde medya ilişkileri ve iletişimi konusunda çok önemli dersler öğretmiştir.
- Benzer bir panik havası 2009 yılında Domuz Gribine yönelik yaşanmış, aşılama kampanyası konusunda bilim ve siyaset dünyası tarafından yapılan açıklamalar kamuoyunda kafa karışıklığı ve güvensizliğe yol açmış ve bir çok kişi salgının gereğinden fazla abartıldığı izlenimine kapılmıştır.

Demir (2007: 9-12), kriz yönetiminin en önemli unsuru olan kriz iletişiminin kriz öncesini, kriz dönemini ve kriz sonrasını kapsaması gerektiğini belirtmektedir. Kriz öncesi iletişim çabalarının krize yol açan unsurları ve alınması gereken önlemleri, kriz sonrası iletişim

çabalarının ise algıları etkileme ve olumlu bir imaj oluşturma faaliyetlerini kapsadığı ifade edilmektedir. Başarılı bir kriz iletişiminin ise, kriz iletişim planının hazırlanması, kriz mesaj stratejisinin belirlenmesi ve kriz iletişim takımının oluşturulması ile başarılabileceği vurgulanmaktadır.

Yine Akdağ (2002:5), önemli olan noktanın kriz döneminde yapılan mücadelenin değil, kriz oluşmadan önce potansiyel krizleri algılayabilecek uyarı mekanizmalarının ve olası senaryolara ilişkin plan ve stratejilerin alınması olduğunu belirtmektedir. Kriz yönetiminin ise esnek, objektif, cesaretli, yenilikçi bir tutum ve grup çalışmasına dayalı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Serpan (2006) ve Demir (2007:14) tarafından, kriz dönemlerinde olması gereken iletişim stratejisi ve izlenmesi gereken medya yönetimi aşağıdaki gibi ifade edilmektedir;

1. Kriz döneminde, konuya yönelik bir basın merkezi kurulmalıdır.
2. Kriz anında haberin ilk kaynağı ilgili kurum ve kuruluş olmalı ve yetkilendirilmiş kişi veya kişiler dışında açıklama yapılmaktan kaçınılmalıdır.
3. Yalnızca medyanın isteklerine yanıt vermek yerine, bilgi aktarma ve açıklama yapma konusundaki inisiyatif elde tutulmalı; medya mensuplarını tatmin etmenin değil, doğru bilgiyi doğru zamanında iletmenin gayretinde olunmalıdır.
4. Açıklık ilkesi gereği, eğer medya kuruluşları tarafından ortaya çıkarılması muhtemel bir aksaklık varsa, onlara bu konuda bilgi verilmeli ve yerine getirilemeyecek sözler vermekten de kaçınılmalıdır.

Serpan (2006), medya ilişkileri sırasında yapılabilecek olası hatalar ve bunların sonuçlarını ise aşağıdaki gibi ifade etmektedir;

1. Bilgilerin kurum tarafından verilmemesi medyanın başka kaynaklara doğru yönelmesine ve asılsız haberlerin ortaya çıkmasına neden olacaktır.
2. İlgili kurum veya kişilerin bilgilendirmesinde geç kalınması veya medya ile olan ilişkilerin zayıf olması güvensizlik ve yanlış anlamalara sebebiyet verecektir.
3. Yenilik değeri olmayan bilgilerin verilmesi durumunda, ilgi eksikliği ve yankı oluşturmama gibi olumsuzluklar görülecektir.
4. Yalan söyleme, örtbas etme veya gizleme halindeyse, kişi, kurum ve kuruluşlar görüşülmeye ve önemsenmeye değer bulunmayacaklardır.

5.Sonuç

İletişim alanındaki gelişmeler, kamuoyunun sağlıklı gıda tüketimine yönelik bilgi, beklenti ve endişeleri, sektörel entegrasyonun ve uluslararası ticaretin artması, canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin uluslararası ticaretine getirilen yasal düzenlemeler ve medya organlarının yayın politikalarının etkisiyle özellikle son yıllarda zoonozlardan kaynaklanan ekonomik krizler ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu krizler; üretim, tüketim, turizm, istihdam ve dış ticaret gibi çeşitli alanlarda ulusal ve uluslararası boyutlarda büyük ekonomik kayıp ve masraflara yol açmıştır.

Meydana gelen kayıpların miktar ve boyutunda ise kamuoyu üzerindeki gücü ve etkisi açıkça bilinen medya organları ile kurulan iletişim politikalarının ne kadar önemli ve belirleyici olabildiği açıkça anlaşılmıştır. Medya yönetiminin etkin biçimde yerine getirilmesi içinse; iletişim stratejisinin önceden belirlenmiş kişilerce, inisiyatifi elden bırakmadan, zamanında, kamuoyunun güven ve saygısını kazanacak açık ve anlaşılır bir biçimde ve medya ile işbirliği içerisinde yapılması gerekmektedir.

Zoonoz hastalıklara bağlı salgınlarda medyaya yönelik izlenecek doğru bir iletişim stratejisi neticesindeyse, asılsız haberlerin ve yanlış anlaşılmaların ortadan kalkarak kurumsal güven ve itibarın en az zararla, zarar görmeden veya krizden daha da güçlü bir biçimde çıkmasının sağlanacağı ve ekonomik kayıpların büyük oranda azalacağı ortadadır.

Kaynaklar

- AKDAĞ, Mustafa; (2005), “Halkla İlişkiler ve Kriz Yönetimi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tez Özeti. [www.sosyalbil.selcuk.edu.tr /sos_mak/articles/2005/14/MAKDAG.PDF](http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/articles/2005/14/MAKDAG.PDF), 03.03.2010
- AKDAN, Coşkun Can; (2010), “Kriz Yönetimi”, www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan.../aktan-kriz-yonetimi.pdf , 27.02.2010.
- CAN, Ferit; (2010), “Türkiye’de Brusella abortus ve Brusella melitensis Enfeksiyonlarından Kaynaklanan Finansal Kayıplar ve Alternatif Brusella Kontrol Stratejilerinin Maliyet-Fayda Analizleri”, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, 2010.
- CAN, Ferit; (2007), “Hayvan Sağlığı Ekonomisi: Dünü, Bugünü ve Geleceği”, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Resmi Seminer, 2007.
- CDC; (2000), “Preventing Congenital Toxoplasmosis”, Centers of Disease Control and Prevention. Recommendations and reports. 2000/49 (RR02), pp. 57-75. Atlanta, USA.
- CEYHAN, Mehmet; (2006), “ Avian Influenza (Kuş Gribi, Tavuk Vebası): Yaşadığımız Bir Salgının Ardından”, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 49, ss. 81-89.
- ÇİÇEK, Hasan ve Murat TANDOĞAN; (2008), “Kuş Gribi Salgını ve Afyonkarahisar Tavukçuluk Sektörü”, Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 79(2), ss. 43-48.
- FAO; (2010), “Chapter 2 Trends in Animal Health: Problems and Challenges”, <http://www.fao.org/docrep/005/y3542e/y3542e05.htm>, 28.02.2010
- HALL, David C., Caroline BENIGNO, Wantanee KALPRAVIDH; (2006), “The Impact of Avian Influenza on Small and Medium Scale Poultry Producers in South East Asia”, American Agricultural Economics Association Annual Meeting, California, July 23-26, 2006.
- JIN, Hyun J., Anatoliy SKRIPNITCHENKO, Won W KOO; (2004), “The Effects of the BSE Outbreak in the United States on the Beef and Cattle Industry”, North Dakota State University, Special Report 03-4.
- LOPPACHER, Laura J., William A. KERR., Van V PROFESSOR; (2004), “ The BSE Crisis in Canada: A Trade Perspective on Sanitary Barriers”, http://www.esteycentre.ca/BSE_Crisis_in_Canada.pdf, 25.01.2010.
- PRESLAR, B.Dorothy; (1999), “Lessening the Impact of Animal Disease on Developing Country Agriculture”, <http://www.fas.org/ahad/ukart2.htm>, 15.02.2010
- SERPEN, Adnan; (2006), “Veteriner Hekimlik Mesleğinde Medya ve Halkla İlişkiler”, www.abveteriner.org/dosyalar/medya.doc, 20.03.2010
- SMITH, S; (2005), “The Economic and Social Impact of Avian Influenza”, <http://www.avianinfluenza.org/economic-social-impacts-avian-influenza.php>, 13.03.2010.
- SMITH, Richard D., Marcus R KEOGH-BROVN., Tony BARNET, Joyce TAIT; (2009), “The Economy-Wide Impact of Pandemic Influenza on The UK: A Computable General Equilibrium Modelling Experiment”, BMJ Journals, 339. doi:10.1136/bmj.b4571.

- SMITH, Richard D; (2006), “Responding to Global Infectious Disease Outbreaks: Lessons from SARS on the Role of Risk Perception, Communication and Management” *Soc Sci Med*, 63 (12), pp. 3113-3123
- ŞENTÜRK, B. and Cengiz YALÇIN; (2008), “ Production Losses Due to Endemic Foot-and-Mouth Disease in Cattle in Turkey”, *Turk. J. Vet. Anim. Sci*, 32(6): pp.433-440
- ULRICH, Klim; (2010), “Foot and Mouth Disease”, Şap Hastalığına Karşı Kapasite Geliştirme Eğitimi, Kişisel Görüşme ve Değerlendirmeler, Maya Otel-ANKARA, 1-4 Şubat 2010.
- WHO; (2010), “The Burden of Tuberculosis”, http://www.who.int/trade/distance_learning/gpgh/gpgh3/en/index7.html, 05.03.2010
- WILLIAMS, Erin J. and James O’DONOVAN; (2009), “Ovine Abortion: An Overview”, *Irish Veterinary Journal*, 62 (5), pp. 342-346.
- YALÇIN, Cengiz ve Gül UYSAL; (2001), “Hayvan Hastalıklarının Ulusal Ekonomiler ve Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkileri. Sakarya İli’nin Ekonomik Gelişmesinde Tarım ve Hayvancılık Sektörünün Yeri ve Önemi Sempozyumu”, 09 Haziran 2001. Sakarya.
- YALÇIN, Cengiz ve Cevat SİPAHİ; (2006), “Kuş Gribinin Ulusal Düzeyde Sosyo-Ekonomik Etkileri”, *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 77(1), ss. 32-38.
- YALCIN, Cengiz., Cevat SİPAHİ., Yılmaz ARAL., Yavuz CEVGER; (2010), “Economic Effect of the Highly Pathogenic Avian Influenza H5N1 Outbreaks Among Turkey Producers, 2005–06, Turkey”, *Avian Diseases*, 54 (1), pp. 390–393. doi: 10.1637/8710-031809-Reg.1
- ZINSSTAG, Jakob., Esther SCHELLING., Felix ROTH., Bassirouh BONFOH., Don D SAVIGNY., Marcel TANNER; (2007), “Human Benefit of Animal Interventions for Zoonosis Control” *Emerging Infectious Diseases*, 13(4), pp. 527-531.